

การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี
จังหวัดปราจีนบุรี

A Tourism Development According to Huay Samong Dam Community
Lifestyle, Kaeng Din So Sub-District, Nadi District, Prachinburi Province

อติยาพร ไชยฤทธิ์*

Atiyaphorn Chaiyarit

อติภัทร สินทรโก*

Atipat Sintarako

Received : October 25, 2022

Revised : January 6, 2023

Accepted : February 16, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง และเพื่อยกร่างแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 359 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 54 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แนวคำถามในการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และประเด็นในการระดมความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณสถิติที่ใช้ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการตีความและสร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความต้องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สามารถรองรับต่อการท่องเที่ยว และประชาชนเห็นว่าศักยภาพของชุมชนของตนเองมีความพร้อมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน โดยเสนอร่างแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ประกอบด้วย ประเด็นยุทธศาสตร์ 4 ประเด็น ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน และยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ : การพัฒนาการท่องเที่ยว / วิถีชุมชน / เขื่อนห้วยโสมง

*อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

Assistant Professor, Lecturer in Public Administration, Rajabhat Rajanagarindra University

(Corresponding Author) e-mail: atipatsin@hotmail.com

ABSTRACT

This research, entitled “A Tourism Development According to Huay Samong Dam Community Lifestyle, Kaeng Din So Sub-District, Nadi District, Prachinburi Province,” was aimed to analyze the information concerning community potentials in terms of economy, society, and culture in order to secure a tourism development according to Huay Samong Dam community lifestyle as well as create a draft plan for tourism development according to Huay Samong Dam community lifestyle. Collected data from 359 samples and 54 key informants, this research was mixed-methodology research. The tools employed in this research were questionnaire, semi-structured interview and issues in brainstorming. Quantitative data analysis consisted of frequency and percentage; qualitative data was used data analysis by interpreting and forming conclusions from phenomena. The results revealed that the local people wanted to develop their community and local products to serve for tourism. Also, the local people conceived that the community had ready potentials to be developed as a local lifestyle tourism attraction. By this, a development plan of local lifestyle tourism was purposed. It comprised four issues consisted of strategy I: to develop knowledge and understanding as well as create people’s participation for tourism according to Huay Samong Dam community lifestyle, strategy II: to develop tourism attractions according to the philosophy’s sufficiency economy, strategy III: to strengthen a community’s economic growth, and strategy IV: to develop a basic public utility system to serve efficiently for tourism attraction development.

Keywords : Tourism Development / Local Lifestyle / Huay Samong Dam

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วันที่ 22 เดือนมกราคม พ.ศ. 2521 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้มีพระราชดำริกับอธิบดีกรมชลประทานให้พิจารณาวางโครงการชลประทานประเภทอ่างเก็บน้ำในลุ่มน้ำห้วยพระปรังและลุ่มน้ำห้วยโสมง ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำปราจีนบุรี พร้อมทั้งได้พระราชทานข้อมูลที่ทรงวางโครงการไว้ให้อธิบดีกรมชลประทานใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อจัดหาน้ำให้ราษฎรใช้ทำการเพาะปลูกได้ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง และมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคตลอดปี

เนื่องจากพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีประสบปัญหาการเกิดอุทกภัยสร้างความเสียหายให้กับประชาชนในพื้นที่มาโดยตลอด โดยในปี พ.ศ.2547 ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า มีพื้นที่การเกษตรที่ได้รับความเสียหายจากอุทกภัย ซึ่งเกิดจากปริมาณน้ำนองในลุ่มน้ำปราจีนบุรีและลุ่มน้ำสาขา (รวมลุ่มน้ำห้วยโสมง) ในเขตพื้นที่อำเภอนาดิ และอำเภอกบินทร์บุรี รวมกว่า 117 หมู่บ้าน นอกจากนั้นในปี พ.ศ.2549 มีพื้นที่ประสบภัยใน 2 อำเภอดังกล่าวรวมกว่า 207 หมู่บ้าน สร้างความเสียหายให้กับพื้นที่การเกษตรกว่า 49,316 ไร่ พื้นที่ทำ

การประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 289 ไร่ และถนน 360 สาย ซึ่งปัญหาการเกิดอุทกภัยยังคงสร้างความเสียหายให้แก่ราษฎรในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

จากข้อมูลปัญหาดังกล่าวข้างต้นเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2552 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้กรมชลประทานเริ่มดำเนินการโครงการห้วยโสมงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปราจีนบุรี ระยะเวลาดำเนินการโครงการทั้งสิ้น 9 ปี (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2553-2561) วงเงินโครงการทั้งสิ้น 8,300 ล้านบาท มีที่ตั้งอยู่ที่เส้นละติจูด 14°-04'-46" เหนือ และเส้นลองจิจูด 102°-01'-49" ตะวันออก โดยพื้นที่อ่างเก็บน้ำส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตตำบลแก่งดินสอและมีพื้นที่ชลประทานครอบคลุม 5 หมู่บ้านในเขตอำเภอนาดี และ 32 หมู่บ้านในเขตอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี โดยโครงการห้วยโสมงฯ ถือเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่เชื่อว่าจะสามารถกักเก็บน้ำได้ 295 ล้านลูกบาศก์เมตร จากปริมาณน้ำท่าเฉลี่ย 319 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี เมื่อแล้วเสร็จจะช่วยบรรเทาปัญหาอุทกภัยในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปราจีนบุรีบางส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2556 อธิบดีกรมชลประทานได้กล่าวถึงโครงการห้วยโสมงอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่าโครงการดังกล่าวจะเป็นแหล่งน้ำดิบที่สำคัญในการสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก และการอุปโภคบริโภค รวมทั้งยังจะช่วยบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสีย ผลักดันน้ำเค็มที่อาจจะเกิดขึ้นในแม่น้ำปราจีนบุรีและแม่น้ำบางปะกง และเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำซึ่งจะเป็นแหล่งอาหารโปรตีนราคาถูกสำหรับประชาชนและจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดปราจีนบุรี โดยจะให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงถึง 12.02% (Post today, 2013)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการสร้างโครงการเขื่อนจะส่งผลกระทบด้านบวกต่อพื้นที่โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากหากโครงการแล้วเสร็จปรากฏการณ์ที่หนึ่งที่จะเกิดขึ้น คือพื้นที่โครงการจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ รวมถึงจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และสภาพบริบทของพื้นที่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประชาชนในชุมชนบริเวณรอบเขื่อน ตัวอย่างเช่น เขื่อนภูมิพล เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนขุนด่านปราการชล เขื่อนรัชชประภา (เขื่อนเชี่ยวหลาน) เป็นต้น โดยเขื่อนต่างๆ ตามตัวอย่างที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการสร้างแล้วเสร็จพื้นที่ดังกล่าวก็กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่โดยรวม การเกิดขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวที่มาจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลพวงจากการสร้างเขื่อนดังที่ได้กล่าวข้างต้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะสามารถสร้างความเจริญ และพัฒนาด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่จะต้องสามารถเข้าถึงทรัพยากร รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง

ชุมชนบริเวณรอบเขื่อนห้วยโสมงในเขตตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านทับไทร หมู่ที่ 2 บ้านท่าสะตือ หมู่ที่ 3 บ้านวังอ้ายปอง หมู่ที่ 4 บ้านบูกกล้วย หมู่ที่ 5 บ้านวังรี หมู่ที่ 6 บ้านแก่งดินสอ หมู่ที่ 7 บ้านเขาขาด หมู่ที่ 8 บ้านหินเทิน หมู่ที่ 9 บ้านราษฎรเจริญ หมู่ที่ 10 บ้านคลองมะไฟ หมู่ที่ 11 บ้านอ่างทอง หมู่ที่ 12 บ้านแก่งใหญ่ โดยสภาพบริบทของ

ชุมชนตำบลแก่งดินสอมีพื้นที่ประกอบด้วยภูเขา ประมาณ 56 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบลตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศเหนือ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติทับลานและอุทยานแห่งชาติปางสีดา ส่วนพื้นที่การเกษตรและที่อยู่อาศัย ประมาณ 44 เปอร์เซ็นต์ กระจายอยู่ทั่วไปของตำบล ซึ่งจากสภาพบริบทดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสภาพทางภูมิศาสตร์ของตำบลแก่งดินสอมีความพร้อมในการพัฒนาเพื่อรองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นเมื่อโครงการสร้างเขื่อนห้วยโสมงแล้วเสร็จ

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ และมหาวิทยาลัยบูรพาจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน รวมถึงสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนที่สอดคล้องต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ แนวทางดังกล่าวถือเป็นการวางรากฐานรูปแบบการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนโดยอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนา และการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยว รวมถึงการนำเสนอชุดข้อมูลชุมชนที่จะนำไปสู่การรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนในการปรับตัวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเข้มแข็ง และสามารถวางแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อยกร่างแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methodology) เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์การวิจัย กล่าวคือ การศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกันในการดำเนินการวิจัย และการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากร คือ ประชาชนที่อาศัยจำนวนทั้งสิ้น 3,418ครัวเรือน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane โดยกำหนดขอบเขตความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้มาซึ่งขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 359 ครัวเรือน โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนละ 1 คน จำนวน 359 คน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวในพื้นที่ เจ้าของผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยแบ่งตามวิธีการเก็บข้อมูล กล่าวคือ การสัมภาษณ์ ตัวแทนประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ และเจ้าของผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 29 คน และการ

ระดมความคิดเห็นจากตัวแทนประชาชน ผู้นำชุมชนและตัวแทน ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ และเจ้าของผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 25 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้นจำนวน 54 คน โดยมีหลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กล่าวคือ เป็นตัวแทนประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และเจ้าของผลิตภัณฑ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนสร้างใหม่บริเวณรอบเขื่อน และได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนเนื่องจากต้องย้ายที่อยู่อาศัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสำรวจ และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และประเด็นในการระดมความคิดเห็น

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเชิงปริมาณ ดำเนินการดังนี้ 1) นำเครื่องมือในการวิจัยเสนอปรึกษาโครงการ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.8 รวมถึงการตรวจสอบความเหมาะสมทางด้านการใช้ภาษาและการสื่อความหมาย โดยผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา เพื่อหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ และวัดค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal consistency method) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ 0.89 2) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือในการวิจัย และ 3) สร้างแบบสำรวจฉบับสมบูรณ์

เครื่องมือเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำแนวคำถามในการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมของข้อคำถาม และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ จากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไข และสร้างแนวคำถามฉบับสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี คณะผู้วิจัยวางแผนการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนการดำเนินการวิจัย ได้แก่ 1) ชี้แจงคณะทำงานถึงวัตถุประสงค์การวิจัย วางแผนการลงพื้นที่ และ 2) รวบรวมข้อมูลสภาพบริบทพื้นที่ ขนาดประชากร และกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
2. จัดตั้งคณะทำงานในพื้นที่ เพื่อสร้างเครือข่ายการปฏิบัติการวิจัย ประกอบด้วย การจัดประชุมกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตัวแทนชุมชน ผู้นำชุมชนและการตั้งคณะทำงานในพื้นที่
3. ประชุมร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและคณะทำงานในพื้นที่

3.1 วางแผนการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตลอดกระบวนการวิจัย ประกอบด้วย

- 1) ลงพื้นที่สำรวจศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสำรวจ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และแบบสำรวจข้อมูลศักยภาพชุมชน และ 2) ระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำร่างแผนการพัฒนาท้องถิ่นตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

3.2 ขี้แจงกระบวนการในการเก็บข้อมูล

4. ประชุมคณะทำงานสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การสรุปผลการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาท้องถิ่นตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยวางแผนการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในการพัฒนาท้องถิ่นตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

1. นักวิจัยประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างเครื่องมือในการสำรวจข้อมูลชุมชนเพื่อนำมาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

2. ลงพื้นที่สำรวจชุมชนโดยใช้เครื่องมือวิจัยแนวคำถามในการสัมภาษณ์ และแบบสำรวจข้อมูลศักยภาพชุมชน ที่สร้างขึ้น ใช้เวลาสำรวจ 1 เดือน

3. นำผลการสำรวจที่ได้มาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลและไปสู่การเก็บข้อมูลตามขั้นตอนที่ 2
ขั้นตอนที่ 2 จัดทำร่างแผนการพัฒนาท้องถิ่นตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

1. นักวิจัยประชุมวางแผนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 โดยการสังเคราะห์ข้อค้นพบที่ได้จากวัตถุประสงค์ที่ 1 และกำหนดประเด็นในการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำร่างแผนการพัฒนาท้องถิ่น

2. จัดระดมความคิดเห็นในการจัดทำร่างแผนการพัฒนาท้องถิ่นตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง

3. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ครั้งที่ 1

4. จัดการประชุมกลุ่มเวทีชาวบ้าน นำเสนอและคืนข้อมูลเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อแผนพัฒนาท้องถิ่นตามวิถีชุมชนที่จัดทำขึ้นร่วมกัน

5. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

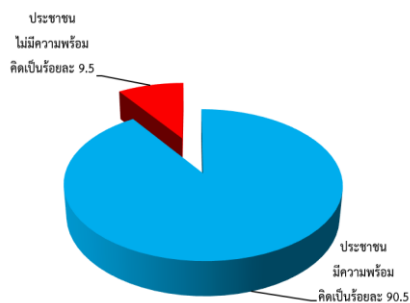
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อจัดทำร่างแผนการพัฒนาท้องถิ่นตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง คณะผู้วิจัยใช้เทคนิค SWOT Analysis ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ผู้วิจัยอาศัยการตีความและสร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

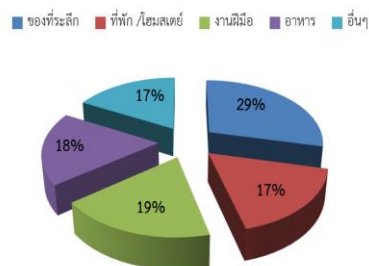
สรุปผลการวิจัย

ผลการสำรวจข้อมูลศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง พบว่าผู้ตอบแบบสำรวจส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 60.70 มีช่วงอายุระหว่าง 51 - 60 ปี จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 29.80 ระดับการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา-ประถมศึกษา จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 55.15 ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 32.00 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า10,000 บาท จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 70.20 อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 51 ขึ้นไป จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 48.00 และผู้ตอบแบบสำรวจส่วนใหญ่เป็นประชาชนจำนวน 349 คน คิดเป็นร้อยละ 97.20 และเป็นผู้นำชุมชน และคณะกรรมการต่างๆ ในชุมชน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.80

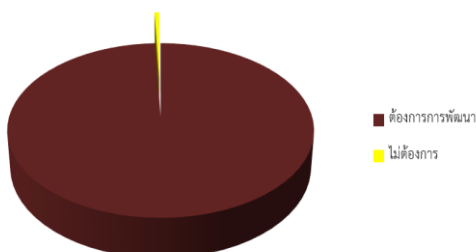
ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความต้องการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สามารถรองรับต่อการท่องเที่ยว เช่น ของที่ระลึก ที่พัก/โฮมสเตย์ งานฝีมือ อาหาร และผลิตภัณฑ์อื่นๆ ประกอบด้วย ผลไม้ ไม้กวาด ปลาสาม เป็นต้น ประชาชนส่วนใหญ่มองว่าศักยภาพของชุมชนของตนเองมีความพร้อมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน จำนวน 325 คน คิดเป็นร้อยละ 90.50 มีครัวเรือนที่มีผลิตภัณฑ์ของตนเองรองรับต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้ จำนวน 154 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 43.00 และยังไม่มีผลิตภัณฑ์ของตนเองจำนวน 205 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 57.00 ซึ่งในประเด็นนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนต่อไป

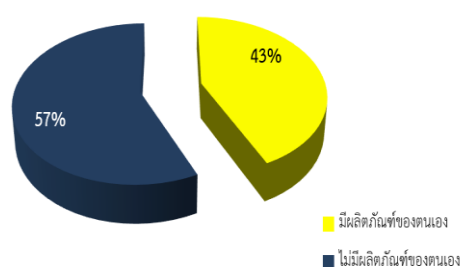
ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สามารถรองรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ผลการสำรวจข้อมูลความต้องการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ผลิตภัณฑ์ของประชาชนที่สามารถรองรับต่อการท่องเที่ยว

ศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีผลผลิตทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่สามารถเลี้ยงชีพได้ และมีสหกรณ์หมู่บ้านที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ประชาชนมีความพร้อมที่จะร่วมมือในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้านสังคม พบว่า ประชาชนอยู่กันอย่างสงบ ไม่มีความขัดแย้ง และอยู่ร่วมกันในลักษณะเครือญาติ และด้านวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนมีวิถีชีวิตที่อยู่กันอย่างเรียบง่าย เป็นไปตามประเพณีทางศาสนา และประชาชนมีความร่วมมือร่วมใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี มีวัดและพระใหญ่ที่เป็นที่เคารพบูชา และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแหล่งหนึ่งได้

สำหรับผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ด้านการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง พบว่า จุดแข็ง ประกอบด้วย การมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และสวยงามเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีผลิตภัณฑ์ชุมชนหลากหลาย ได้แก่ สินค้าที่เป็นอาหารพื้นบ้าน งานฝีมือ และสินค้า OTOP ประชาชนในชุมชนมีความพร้อมและความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีผลไม้ท้องถิ่น ผักปลอดสารอาหารพื้นบ้าน ทั้งแบบสดและแปรรูป อากาศดี บรรยากาศเหมาะกับการท่องเที่ยว และเป็นอ่างเก็บน้ำสุดท้ายที่สร้างขึ้นตามพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 จุดอ่อน ประกอบด้วย ประชาชนขาดความรู้ และไม่ทราบข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน และแนวทางการจัดสรรทรัพยากรดังกล่าว ผู้นำชุมชนยังไม่มีส่วนร่วม ไม่มีเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน และประชาชนยังมองไม่เห็นช่องทางในการเข้าร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดสรรประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่ โอกาส ประกอบด้วย มีนักวิชาการและหน่วยงานวิชาการให้ความสนใจและผลักดันเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาลระดับชาติ ปัญหาอุปสรรค ประกอบด้วย ขาดการประชาสัมพันธ์ และยังไม่มีการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง พื้นที่ชุมชนบริเวณโดยรอบเป็นชุมชนที่สร้างขึ้นใหม่เนื่องจากพื้นที่ถูกเวนคืน ทำให้ไม่มีต้นทุนในการลงทุน เพราะเงินเวนคืนที่ได้มาก็นำไปใช้ในการสร้างบ้าน ซื้อที่ดิน เพื่อตั้งต้นชีวิตใหม่ และระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานยังไม่มีคุณภาพ และไม่ทั่วถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนดังกล่าวข้างต้นทำให้ได้มาซึ่งวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี มีรายละเอียดดังนี้

วิสัยทัศน์ “เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน”

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาคำแนะนำความรู้ความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีทั้งสิ้น 14 กลยุทธ์ 13 โครงการ ตามรายละเอียดแต่ละประเด็นดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง	
กลยุทธ์	โครงการ
1) ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน ให้ประชาชนมีความเข้าใจคุณค่าของวิถีชีวิตดั้งเดิม ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน 2) สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 3) ส่งเสริมและพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสามารถเป็นผู้นำที่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	- โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพ และสร้างความรู้ความเข้าใจของประชาชนและผู้นำชุมชนเพื่อรองรับต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว - โครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว - โครงการพัฒนาภาวะผู้นำในการจัดการการท่องเที่ยว - โครงการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชน
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	
กลยุทธ์	โครงการ
1) ส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อรองรับต่อการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชน 2) ส่งเสริม สนับสนุนการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปรับใช้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3) สนับสนุน และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน 4) สร้างเครือข่ายชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว และสร้างช่องทางการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง	- โครงการจัดทำฐานข้อมูลของดีชุมชน - โครงการอบรมแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปรับใช้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน - โครงการสร้างช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ - โครงการอบรมแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน	
กลยุทธ์	โครงการ
1) ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อรองรับต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 2) สร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ 3) สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง 4) พัฒนาระบบ และสร้างมาตรฐานของสินค้าและบริการของประชาชนในพื้นที่ให้สามารถตอบสนอง	- โครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และสร้างแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (รวมถึงการอบรมให้ความรู้ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ แก่ชุมชน เพื่อสร้างอาชีพรายได้ให้แก่ชุมชน) - โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างคุณภาพสินค้าบริการที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

ต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ	
ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	
กลยุทธ์	โครงการ
1) สนับสนุนการปรับปรุงทัศนบริเวณอ่างเก็บน้ำให้สวยงามเหมาะสมแก่การพักผ่อนและการท่องเที่ยว 2) สร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพและทั่วถึง 3) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้สะดวก และสามารถเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ	- โครงการสร้างเส้นทางปั่นจักรยาน และสวนสาธารณะ - โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ - โครงการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับการอภิปรายผลคณะผู้วิจัยข้อค้นพบในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนที่เป็นข้อค้นพบในการวิจัยมาอภิปรายเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ และยืนยันข้อค้นพบที่เคยมีการวิจัยในประเด็นใกล้เคียงกันนี้ และได้มาซึ่งข้อค้นพบที่มีลักษณะใกล้เคียงกันในบริบทของความต้องการการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่ต่างกันแต่อยู่ภายใต้ฐานคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน ซึ่งการอภิปรายในส่วนนี้ถือเป็นส่วนสำคัญ เนื่องจากสามารถเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่ข้อค้นพบหากมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ ประเด็นที่นำมาอภิปรายมีดังนี้

ประเด็นที่ 1 การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ปฏิเสธไม่ได้ว่าจุดเริ่มต้นที่เป็นรากฐานของการพัฒนา คือ ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานั้นเนื่องจากประชาชนในชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาไปจนถึงการได้รับผลจากการพัฒนานั้น จะเห็นได้ว่าไม่ว่าการศึกษาวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติสิ่งสำคัญประการแรกที่เป็นข้อค้นพบในการพัฒนา คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชน เช่น การศึกษาวิจัยของ Atthasilp (2009) ศึกษาเรื่อง วิถีชุมชนเลียนคลองมหาสวัสดิ์กับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม พบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเลียนคลองมหาสวัสดิ์ต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมในรูปคณะกรรมการ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน จัดให้มีการศึกษาถึงความต้องการที่จำเป็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการวางแผนการท่องเที่ยว และเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้จุดเด่นทางวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยว และสร้างความรู้ความเข้าใจแก่เครือข่ายให้เครือข่ายดูแลแหล่งท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ธุรกิจการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้ ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชน เพื่อชุมชน และเกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน มีการเพิ่มเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ควรค่าแก่

เส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำตามคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้กับทัศนียภาพ เรือสวนไร่นา และวิถีชีวิตของชาวคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งจะทำให้ชุมชนชาวคลองมหาสวัสดิ์มีรายได้และวางแผนวัฒนธรรมของตนเอง และนำไปสู่การอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็งต่อไป

ประเด็นที่ 2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นแนวทางการดำรงชีวิตที่สร้างความยั่งยืนในการพึ่งพาตนเองของประชาชนลดการพึ่งพาระบบเศรษฐกิจและทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในการจัดหา และสร้างทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตด้วยตนเองได้ Sata (2008) ได้ศึกษาเรื่อง วิถีชุมชนก่อนและหลังการสร้างเขื่อนลำปาว ผลการศึกษาพบว่า การปรับแนวความคิดสู่การพึ่งพาธรรมชาติมากขึ้นปรับแนวความคิดการพัฒนา จากเน้นหลักเศรษฐกิจแบบใช้เงินตราแต่กลับมาพัฒนาชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชุมชนปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมกันอย่างใกล้ชิด เกิดจากประเพณีที่ยึดถือมีและวิญญาณของบรรพบุรุษเดียวกัน ซึ่งช่วยให้เกิดความสามัคคี รวมทั้งจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายนับถือผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน แต่หลังการสร้างเขื่อนลำปาวผู้คนกลับหันมายอมรับและนับถือผู้นำที่เป็นทางการและอำนาจรัฐจากส่วนกลาง โดยมีปรากฏการณ์เกิดจากการสร้างเขื่อนลำปาว ความเชื่อดั้งเดิมเริ่มลดความสำคัญลง การดำรงชีพกลายเป็นทุนนิยมและบริโภคนิยม แต่ในที่สุดเกิดตระหนักถึงปัญหาและอันตราย ได้กลับไปหาภูมิปัญญาแบบพึ่งธรรมชาติและการเกษตรแบบอินทรีย์ โดยสรุปประโยชน์จากการวิจัยครั้งนี้ ได้พบการให้ความหมายของเขื่อนหมายถึงนาทุ่งใหญ่และกระบวนการชุมชนเขื่อนลำปาวต้องประสบปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เกิดจากการกระทำของคนภายนอกโดยรัฐ เพราะคนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมและไม่มีเวลาปรับตัวรับแนวความคิดการพัฒนาจากบนลงล่าง ดังนั้น รัฐศูนย์กลางควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนตนเอง ก่อนดำเนินการพัฒนาสังคมไทย และ Pilasombut (2014) ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตชุมชนรอบเขื่อนหลังการสร้างเขื่อนพินาย จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการปรับปรุงและส่งเสริมวิถีชีวิตของชุมชนรอบเขื่อนพินายสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น คนในชุมชนควรปรับตัวหันกลับมาใช้รูปแบบวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ติดมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ปรับแนวความคิดสู่การพึ่งพาธรรมชาติมากขึ้น ปรับแนวความคิดการพัฒนาจากเน้นหลักเศรษฐกิจแบบใช้เงินตราเป็นการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยสรุปชุมชนทั้งสามแห่งมีความเห็นว่าเขื่อนพินายคือ “เส้นเลือดใหญ่ของชาวพินาย” ที่ทำหน้าที่สูบฉีดเลือดเพื่อหล่อเลี้ยงชุมชนพินายทั้งอำเภอ ผลกระทบการสร้างเขื่อนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริบทด้านสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง เกิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบสังคมมุ่งสู่กระแสการบริโภคนิยม และยอมรับวัฒนธรรมแบบชุมชนเมือง ชุมชนจึงต้องเผชิญกับความท้าทายกับกระแสการพัฒนาแบบบริโภคนิยมตามวัฒนธรรมตะวันตกอย่างเต็มตัว นโยบายของภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการปรับตัวต่อนโยบายการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนรอบเขื่อน และนโยบายระดับท้องถิ่นควรมุ่งเน้นให้ชุมชนมีการดำรงชีวิตที่ผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ติดมา

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ตลอดจนการพึ่งพาตนเองได้โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ในมิติของการพึ่งพาตนเองสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน Buathong (2010) ศึกษาเรื่อง นวัตกรรมสมัยใหม่ วิถีแห่งชุมชนอีสานสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า "การพัฒนาอย่างยั่งยืน" หมายถึง การพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด ถูกต้องตามหลักวิชาการมีการบำรุงรักษาและใช้ในอัตราที่จะก่อให้เกิดการทดแทนกันได้ทันอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้มีทรัพยากรใช้ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร การพัฒนาต้องคำนึงถึงความเสี่ยงของสิ่งแวดล้อมและการป้องกันปัญหาความเสี่ยงที่จะเกิดกับสิ่งแวดล้อมด้วยสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) นั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ประเด็นที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน และประเด็นที่ 4 การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Charutwinyo & Charutwinyo (2007) ศึกษาเรื่องการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างของธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วยธุรกิจหลัก 6 ประเภทได้แก่ ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจจำหน่ายของฝากและของที่ระลึก ธุรกิจโรงแรมที่พัก ธุรกิจคมนาคมขนส่ง ธุรกิจนำเที่ยว และธุรกิจสถาบันเท่ง ในด้านโครงสร้างต้นทุนของธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชรนั้น พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อต้นทุนของธุรกิจด้านการท่องเที่ยวคือ แรงงานและพลังงาน ในขณะที่จังหวัดกำแพงเพชร แม้จะมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ นันทนาการ และวัฒนธรรมก็ตาม แต่ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวเหล่านี้ยังขาดเอกลักษณ์ จึงจำเป็นต้องสร้างผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดกำแพงเพชร รวมทั้งการพัฒนาเครือข่ายการจัดการด้านการท่องเที่ยวและเครือข่ายธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคการศึกษา

ประเด็นเพิ่มเติมในส่วนของการกำหนดยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีหลายๆ งานวิจัยที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและภาคส่วนต่างๆ ที่อยู่ในสังคม ได้แก่ การศึกษาวิจัยของ Supanit (2015) ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา วัฒนธรรมวิถีชุมชน “โหนด นา เล” อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีชุมชน “โหนด นา เล” มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการพัฒนาทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมภายในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว และต้องการการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในที่ประชุม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรค พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนา

แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นวิถีชุมชน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และ Phaithayawat, et al. (2012) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนบางคนที่จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเมืองทั้งชุมชนชอยโซดาและชุมชนวัดประหาระปิธรรม 1-4 พบว่าชื่อของชุมชนกับความสัมพันธ์ด้านประวัติความเป็นมาก่อนการก่อตั้งเป็นชุมชนตามรูปแบบการบริหารราชการของกรุงเทพมหานครมีความสำคัญในการรวมตัวของคนในชุมชนเป็นลำดับแรก นอกจากนี้ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนมีศูนย์รวมจากกลุ่มคนที่สืบทอดความผูกพันของกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่มาเป็นเวลายาวนาน โดยมีกลุ่มผู้อาวุโสเป็นกลไกหลักและมีคณะกรรมการบริหารชุมชนที่ทำการจัดกิจกรรมทางสังคมหลายรูปแบบให้ปรากฏอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง คนในชุมชนจะให้ความร่วมมือด้านการประกอบอาชีพและหารายได้ร่วมกัน มีการสร้างเครือข่ายในชุมชนในลักษณะความเป็นเครือญาติแบบไทยด้านการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และคนในครอบครัวจะนำสมาชิกในครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน กลุ่มคนในชุมชนที่รักและผูกพันกับชุมชนเป็นกลุ่มคนซึ่งมิได้มีแผนในการย้ายออกจากชุมชนเพื่อไปอยู่ในที่อยู่อาศัยแหล่งใหม่ คนกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับการรักษาวรรณกรรมของชุมชนเป็นพิเศษ แม้ว่าพื้นที่ภายในชุมชนจะมีความคับแคบ แต่คนในชุมชนมีความคุ้นเคยและมีความสุขในด้านการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่ยังรู้จักกันมานาน สังคมเมืองเป็นเพียงรูปแบบภายนอกในการบอกความเป็นชุมชนในเมืองหลวง แต่ในการใช้ชีวิตจริงของคนในชุมชนจะมีความผูกพันเป็นพิเศษในการเข้าร่วมกิจกรรมบ้าน วัดและโรงเรียน ในชุมชนร่วมกับความไม่เคร่งเครียดในการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ Soonthonsma & Thammachart (2017) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรีเพื่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า กลุ่มชุมชนและตัวแทนชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ กลุ่มปลูกและแปรรูปสมุนไพรไทย มีความสนใจ และเข้าใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี มีความรู้ด้านสมุนไพรและการบำบัดเพื่อสุขภาพ รวมถึงชุมชนเองก็มีศักยภาพเพียงพอต่อการรวมกลุ่มในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าว จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนโดยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งด้านเครือข่ายและทำให้เกิดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนรวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายของธุรกิจชุมชน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่มีเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากโครงการอ่างเก็บน้ำจากการเวนคืนที่ดินทำให้ต้องมาตั้งตัวกันใหม่เพราะเงินที่ได้จากการเวนคืนก็นำไปซื้อที่ดิน ปลูกบ้านใหม่ ทำให้ประชาชนขาดรายได้ ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ย่อมเป็นแนวทางหนึ่งในการชดเชยเยียวยาให้แก่ประชาชนในพื้นที่

2. การจัดสรรผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวควรพิจารณาจากประโยชน์สาธารณะที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับเป็นอันดับแรก กล่าวคือ ควรจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ก่อน เช่น การกำหนดจำนวนร้านค้าท้องถิ่น และจำกัดร้านค้าที่มาจากภาคเอกชนนอกพื้นที่ การจัดเตรียมพื้นที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อรักษาประโยชน์ให้แก่คนในพื้นที่เป็นอันดับแรก

3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาสนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนและชุมชนอย่างจริงจัง และจริงใจ

4. ภาคส่วนต่างๆ ควรร่วมมือกันในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และรักษาวินัยดั้งเดิม และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

2. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

3. รูปแบบการพัฒนาพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนเขื่อนห้วยโสมง ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ที่ให้การสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือในการวิจัย และพิจารณาความสมบูรณ์ของการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชุมชนที่สอดคล้องต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเข้มแข็ง และสามารถวางแผนทางการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืน

References

- Atthasilp, P. (2009). **The Community Ways of Life along Klongmahasawat Canal and the Management of Cultural Tourism through Community's Participation**. M.A. Thesis, Education, Graduate School Mahasarakham University. [In Thai]
- Buathong, K. (2010). Na O Homestay: The Way of Life of Northeastern Thailand Community for Sustainable Tourism Development. **Academic Service Center Journal**, 18(2), 20-24. [In Thai]
- Charutwinyo, P. & Charutwinyo, C. (2007). **A strategic plan to improve the tourism business in Kamphaeng Phet Province**. Kamphaeng Phet : Management Science Faculty, Kamphaeng Phet Rajabhat University. [In Thai]

- Phaithayawat, S., Luekveerawattana, S., Khantikul, P., Luangsa-art, N. Mankhatitham, W.& Khaiysong, S. (2012). **Developing Cultural Tourism Source of Bang Khon Thi Community, Samutsongkhram Province**. Bangkok : Suan Sunan Dha Rajabhat University. [In Thai]
- Pilasombut, K. (2014). **The Suitable Communities Way of Life After the Construction of Phimai Dam in Nakhorn Ratchasima Province**. Ph.D. Environmental Education, Graduate School Valaya Alonkorn Rajabhat University Under the Royal Patronage Pathum Thani. [In Thai]
- Posttoday. (2013). **Huay Samong Dam Under Royal Initiative Project**. [Online]. Available : <http://www.posttoday.com> [2016, August 25]. [In Thai]
- Sata, W. (2008). **Community Ways of Life Before and After the Construction of Lampao Dam**. Ph.D. Environmental Education, Graduate School Mahasarakham University. [In Thai]
- Soonthonsma, V. & Thammachart, P. (2017). **Community-Based Healthy Tourism Patterns for Sustainable Development of Community-Based Enterprise Networking in Prajinburi Province**. Chonburi : Research, Management and Tourism Faculty, Burapha University. [In Thai]
- Supanit, U. (2015). **Community-Based Tourism Management Case Study “Palm Paddy Sea” Community Cultural Way, Sa-Ting Phra District, Songkhla Province**. **RMUTP Research Journal**, (Special), 11-19. [In Thai]